

ORIGINAL ARTICLE

Rereading Defeat in the Discourse of Resistance: An Analysis of 'In the Waves of Sindh' in the Historical Context of the Second Pahlavi Era

Maryam Zamani*^{iD}

Assistant Professor, Persian Language and Literature, Payame Noor University, Tehran, Iran

Correspondence:

Maryam Zamani

Email: maryamzamani@pnu.ac.ir

Received: 25/Feb/2026

Revised: 13/Apr/2026

Accepted: 14/Apr/2026

How to cite:

Zamani, M. (2026). Rereading Defeat in the Discourse of Resistance: An Analysis of 'In the Waves of Sindh' in the Historical Context of the Second Pahlavi Era, *Journal of Sociolinguistics*, 9 (35), 17-39.
(DOI: [10.30473/il.2026.77595.1748](https://doi.org/10.30473/il.2026.77595.1748))

ABSTRACT

The present study adopts an integrative approach to examine the articulation of the discourse of resistance in Hamidi Shirazi's poem "In the Waves of Sindh." The theoretical framework combines John Searle's speech act theory (for analyzing micro-linguistic layers) with Laclau and Mouffe's discourse analysis (for macro-semantic interpretation). The analysis is conducted at three interconnected levels: speech acts, narrative structure, and discourse. Findings indicate that the purposeful distribution of speech acts across different stages of the narrative provides the linguistic material necessary for articulating the discourse of resistance. This discourse is organized around the nodal point of "sacrifice" and, through processes of othering, foregrounding, and backgrounding, stabilizes the identity of "self" against the "other." The poem was composed in the historical context of Ordibehesht 1330 (the peak of the oil nationalization movement) and, through an epic rereading of historical defeat, transforms defeat into discursive victory.

KEYWORDS

Second Pahlavi Era, Discourse Analysis, In the Waves of Sindh, Hamidi Shirazi, Speech Act, Resistance.

Introduction

Mehdi Hamidi Shirazi composed his renowned poem "Dar Amvaj-e Sind" (In the Waves of Sindh) in May 1951, during the peak of Iran's oil nationalization movement. This era witnessed an open political atmosphere following the fall of Reza Shah, characterized by what has been termed "semi-democracy" (Hasani Bagheri Sharifabad, 2021). The movement, supported by merchants, clerics, and university students, had created a climate of national self-confidence (Radmard & Hejazi, 2016). However, foreign powers—particularly Britain and the United States—sought to overthrow Mossadegh's government to protect their oil interests and contain communism (Bavarian, 2025), leading to the coup d'état of August 19, 1953 (Darabi & Kalhor, 2016).

The central research question is twofold: first, how does the poet, through the deliberate distribution of speech acts across narrative stages, provide the linguistic material for articulating a resistance discourse? Second, what function does this discourse serve within the historical context of the second Pahlavi era? While "Dar Amvaj-e Sind" has been studied from various perspectives—tone and imagery (Mousivand & Paknahad, 2016), historical criticism (Amiri, 2018), and semiotic analysis (Noorsideh & Pourbayram, 2021)—it has not been examined through an integrated framework combining speech act theory and discourse analysis. This research fills this gap.

Theoretical Framework

This research integrates two complementary frameworks. At the micro-level, John Searle's speech act theory (Searle, 2014) classifies linguistic actions into five types: assertive (commits speaker to truth of proposition), directive (attempts to get hearer to do something), commissive (commits speaker to future action), expressive (expresses psychological states), and declarative (changes reality through utterance).

At the macro-level, Laclau and Mouffe's discourse theory (Laclau & Mouffe, 1985) provides key concepts: articulation (establishing relations among elements), nodal point (privileged signifier organizing other signifiers), moment (element with fixed meaning within discourse), floating signifier (signifier contested by different discourses), and othering/antagonism (identity constitution through construction of a radical "other").

The integration enables multi-level analysis: speech acts provide linguistic "moments" analyzed within the broader resistance discourse.

Methodology

This descriptive-analytical study adopts an interdisciplinary approach. The sample is Hamidi Shirazi's poem "Dar Amvaj-e Sind" (68 couplets). Analysis proceeds at three interconnected levels:

Micro-level: Using Searle's classification, speech acts in each couplet are identified, distinguishing dominant act from secondary illocutionary force.

Meso-level: The classical narrative model (exposition, rising action, climax, falling action, resolution) organizes speech acts to understand their role in textual dynamics.

Macro-level: Speech acts are treated as discursive "moments" articulated around the nodal point. Processes of othering, foregrounding, and backgrounding, and the role of floating signifiers are examined. The discursive structure is interpreted within the historical context of the second Pahlavi era.

Double coding and peer review ensure validity and reliability.

Findings and Discussion

Narrative Structure and Speech Acts

- Exposition (couplets 1-10): Assertive acts dominate, describing the battle scene. Their discursive function is to foreground the violence of the "other" (Mongol enemy), creating

ground for "sacrifice" as the only path to liberation.

- Rising Action (couplets 11-54): Expressive and commissive acts emerge. Couplet 48 ("I will wreak havoc on these ghouls / I will burn their households with my sword") transforms "sacrifice" from fleeting emotion into collective commitment, objectifying the nodal point.
- Climax (couplets 55-58): Directive acts prevail as Jalal al-Din addresses the inanimate waves, expressing unwavering resolve.
- Falling Action (couplets 59-64): Return to assertive acts. Couplet 64 presents the "other" (Genghis Khan) praising Iranian sacrifice, confirming discursive superiority from the enemy's mouth.
- Resolution (couplets 65-68): Expressive and directive acts dominate, mythologizing the past and inviting contemporary audience to venerate this heritage.

The Nodal Point: "Sacrifice for the Protection of Collective Identity"

This nodal point articulates "defeat," "family," "the Sindh River," "conscious death," and "revenge" into a chain of equivalence, creating a discourse of "moral victory within defeat." Each speech act type plays a complementary role: assertive acts describe defeat as context for sacrifice; commissive acts transform sacrifice into commitment; directive acts represent sacrifice as historical necessity; expressive acts mythologize sacrifice as timeless value.

Othering and Construction of "the Other"

The Mongols become the "absolute other" through similes: "ghoul," "fire," and "dragon." These similes, within expressive or commissive acts, elevate the enemy to a demonic force. In couplet 64, Genghis involuntarily praises Iranian sacrifice, confirming discursive superiority. In the Pahlavi context, this othering can be read as a metaphor for the authoritarian modernization project that marginalized cultural plurality.

"Woman" as a Floating Signifier

"Woman" traverses meanings from "helpless doe" (couplets 19-21), to sacred "cypress" (couplet 39) and "moon" (couplet 42), finally becoming "fish in the water's mouth" at the climax (couplets 57-58). This transformation stabilizes "woman" as a sacred martyr whose death guarantees collective honor—a meaning contested in the Pahlavi era's modernization discourse.

"Homeland" as a Signifier with High Semantic Capacity

"Homeland" (*vatan*) simultaneously signifies "historical heritage" (couplet 15), "physical soil" (couplet 67), and "sanctity/honor" (through connection with "woman" in couplet 42). This polysemy enables re-reading across historical contexts.

Confrontation with Official Discourse

Unlike the official archaist discourse centered on the Shah as nodal point, Hamidi's poem places "the people" as historical actors. Unlike the official narrative of "victory and glory," the poem narrates "moral victory within defeat"—a meaningful discourse for a society seeking to preserve dignity in conditions of repression.

Conclusion

The analysis demonstrates that "Dar Amvaj-e Sind" transcends historical representation to become a discursive act where defeat acquires new meaning. The strategic distribution of speech acts provides linguistic material for articulating a resistance discourse organized around the nodal point of "sacrifice for the protection of collective identity." Through absolute othering of the Mongols, the discourse fixes "self" as resistant victims. The floating signifier "woman" traverses meanings from helpless victim to sacred martyr, while "homeland" with its semantic density enables re-reading across historical contexts.

The research highlights the connection between micro-level linguistic layers and macro-level discursive structures: speech acts function as "objectified moments" of discourse, demonstrating that resistance in literature is formed not only thematically but in the depths of semantic structures and articulatory mechanisms. The enduring value of "Dar Amvaj-e Sind" lies in its

capacity for new articulations in different historical contexts—a capacity rooted in the polysemy of its nodal signifiers and the flexibility of its discursive structure.

Keywords

Second Pahlavi Era, Discourse Analysis, In the Waves of Sindh, Hamidi Shirazi, Speech Act, Resistance.

«مقاله پژوهشی»

بازخوانی شکست در گفتمان مقاومت: تحلیل «در امواج سند» در بستر تاریخی پهلوی دوم

مریم زمانی* iD

استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.

نویسنده مسئول:

مریم زمانی

رایانامه: maryamzamani@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۲/۰۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۱/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۱/۲۵

استناد به این مقاله:

زمانی، مریم (۱۴۰۵). بازخوانی شکست در گفتمان مقاومت: تحلیل «در امواج سند» در بستر تاریخی پهلوی دوم، فصلنامه زبان‌شناسی اجتماعی، ۹ (۳۵)، ۱۷-۳۹.

(DOI: [10.30473/il.2026.77595.1748](https://doi.org/10.30473/il.2026.77595.1748))

چکیده

پژوهش حاضر با رویکردی تلفیقی، چگونگی مفصل‌بندی گفتمان مقاومت را در شعر «در امواج سند» حمیدی شیرازی بررسی می‌کند. چارچوب نظری، تلفیق نظریه کنش‌گفتاری جان سرل (برای واکاوی لایه‌های زبانی خرد) و تحلیل گفتمان لاکلا و موفه (برای تفسیر معنایی کلان) است. تحلیل در سه سطح به هم پیوسته انجام شده: کنش‌های گفتاری، ساختار روایت، و گفتمان. یافته‌ها نشان می‌دهد توزیع هدفمند کنش‌های گفتاری در مراحل مختلف روایت، مواد زبانی لازم برای مفصل‌بندی گفتمان مقاومت را فراهم می‌آورد. این گفتمان حول دال مرکزی «ایثار» سامان می‌یابد و از رهگذر فرایندهای غیریت‌سازی، برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی، هویت «خود» را در برابر «دیگری» تثبیت می‌کند. شعر در بافت تاریخی اردیبهشت ۱۳۳۰ (اوج نهضت ملی شدن نفت) سروده شده و با بازخوانی حماسی شکست تاریخی، شکست را به پیروزی گفتمانی بدل می‌سازد.

واژه‌های کلیدی

پهلوی دوم، تحلیل گفتمان، در امواج سند، حمیدی شیرازی، کنش‌گفتاری، مقاومت.

مقدمه

حمیدی شیرازی در اردیبهشت ۱۳۳۰ شعر «در امواج سند» را سرود. اثری که بعدها از یک روایت تاریخی فراتر رفت و به عرصه‌ای برای بازنمایی و بازسازی هویت ملی تبدیل شد. این شعر در بستر یکی از پرتحول‌ترین مقاطع تاریخ معاصر ایران شکل گرفت؛ دوره‌ای که از آن با عنوان «دموکراسی نیمدار» یاد شده است؛ دوره‌ای با «نوعی خلا قدرت در کشور» که «در نبود قدرتی استبدادی، فضای باز سیاسی در کشور شکل گرفت» و احزاب و گروه‌های سیاسی با تفکرات و سلیقه‌های مختلف مجال عرض اندام یافتند (حسنی باقری شریف‌آباد، ۱۴۰۰: ۴۹).

این فضا هم‌زمان با اوج‌گیری نهضت ملی شدن صنعت نفت به رهبری دکتر محمد مصدق بود، چنان که مصدق شخصاً در مجلس اعالم کرد: «بی‌تردید اگر حمایت ایشان نبود، هیچ‌گاه جنبش ملی شدن صنعت نفت نمی‌توانست ابعاد گسترده‌ای داشته باشد» (ترابی‌پور، بیگدلی و احمدی‌نسب، ۱۴۰۱: ۳۴۰۵). در همین دوره، سیاست «اقتصاد بدون نفت» در پیش گرفته شد که نتایج مثبتی به همراه داشت: «بر خلاف پیش‌بینی ناظران غربی، اقتصاد ایران ثبات خود را حفظ کرد... در نتیجه سیاست اقتصادی دولت از هرگونه کمک خارجی مستغنی شد و در سال ۱۳۳۱ برای نخستین بار رقم صادرات بدون نفت از رقم واردات تجاوز کرد» (رادمرد و حجازی، ۱۳۹۵: ۱۴-۱۲). حمایت بازاریان، علما و دانشجویان از این سیاست‌ها، فضایی از امید و خودباوری ملی را ایجاد کرده بود (رادمرد و حجازی، ۱۳۹۵: ۱۴)؛ اما این فضای امیدوارانه دیری نپایید. عوامل خارجی به ویژه انگلستان و آمریکا که اهدافشان «دستیابی به منافع نفتی، ملی‌زدایی از صنعت نفت و بازگرداندن قدرت و عظمت از دست رفته» از سوی انگلستان و «رقابت‌گیری از گسترش کمونیست و به دست آوردن سهمی از نفت ایران» از سوی آمریکا توصیف شده (باوربان، ۱۴۰۴: ۱۱۹)، در صدد براندازی دولت مصدق برآمدند. با استناد به نظریه نظام جهانی والرش‌تاین، دو مؤلفه «حفظ رابطه استثماری» و «کنترل بر مواد خام» عوامل اصلی این دخالت دانسته شده‌اند (رادمرد و حجازی، ۱۳۹۵: ۶-۷). سرانجام، کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ با طراحی سازمان‌های اطلاعاتی سیا و MI6 و با همکاری عوامل داخلی از جمله خاندان رشیدیان به سقوط دولت مصدق انجامید (دارابی و کلهر، ۱۳۹۵: ۱۷۲).

پرسش اصلی پژوهش حاضر آن است که شاعر چگونه با

گزینش و توزیع انواع کنش‌های گفتاری^۱ (اظهاری، عاطفی، ترغیبی و...) در مراحل مختلف روایت، مواد زبانی لازم برای مفصل‌بندی گفتمان مقاومت را فراهم می‌آورد و این گفتمان در بافت تاریخی-سیاسی دوره پهلوی دوم چه کارکردی می‌یابد. بر این اساس، مقاله حاضر با اتخاذ چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی^۲ لا‌کلا و موفه (Laclau & Mouffe, 1985, p. 105) به عنوان رویکرد کلان و مسلط، به تحلیل چگونگی مفصل‌بندی گفتمان مقاومت در این شعر می‌پردازد. در این مسیر، از نظریه کنش گفتاری جان سرل^۳ (Searle, 2014, p. 78) به عنوان ابزاری تحلیلی در سطح خرد استفاده می‌شود تا عناصر زبانی (لحظات گفتمانی) با دقت بیشتری شناسایی و دسته‌بندی گردند؛ به عبارت دیگر، کنش‌های گفتاری در این پژوهش نه به منزله مقاصد مستقل و پیشاگفتمانی، بلکه به عنوان تجلی عینی عناصر گفتمان در نظر گرفته می‌شوند. در نهایت، با اتکا به بافت تاریخی دوره پهلوی دوم، کارکرد ایدئولوژیک این گفتمان در نسبت با گفتمان‌های رقیب تفسیر می‌گردد.

روش تحقیق

این پژوهش از نوع تحلیلی-توصیفی است. با رویکردی تلفیقی و بینارشته‌ای، شعر «در امواج سند» حمیدی شیرازی را بررسی می‌کند. تحلیل داده‌ها در سه سطح به هم پیوسته انجام شده است.

جامعه و نمونه: جامعه آماری، اشعار حماسی-تاریخی معاصر فارسی است. نمونه مورد مطالعه، شعر «در امواج سند».

سطح اول: شناسایی عناصر زبانی با استفاده از نظریه کنش‌های گفتار (خرد) در این سطح، واحد تحلیل «جمله/بیت» است. با بهره‌گیری از دسته‌بندی پنج‌گانه جان سرل (اظهاری^۴، عاطفی^۵، ترغیبی^۶، تعهدی^۷ و اعلامی^۸)، انواع کنش‌های گفتاری در سراسر شعر شناسایی و طبقه‌بندی می‌شوند. این مرحله مقدمه‌ای است برای شناسایی دقیق «عناصر»ی که در سطح بعدی، مفصل‌بندی گفتمانی آن‌ها تحلیل خواهد شد. در این طبقه‌بندی، میان

1. Speech Acts

2. Critical Discourse Analysis (CDA)

3. John Searle

4. Assertive

5. Directive

6. Expressive

7. Commissive

8. Declarative

کنش غالب و نیروی کنشی ثانوی تمایز گذاشته می‌شود. گاه یک بیت در سطح، کنش اظهاری (توصیف) دارد، اما بار عاطفی یا ترغیبی آن چنان برجسته است که نیروی کنشی ثانوی را به همراه می‌آورد. این تمایز با تأکید سرل بر اهمیت بافت در تعیین نیروی کنشی پاره‌گفتارها همخوانی دارد.

کنش غالب و نیروی کنشی ثانوی تمایز گذاشته می‌شود. گاه یک بیت در سطح، کنش اظهاری (توصیف) دارد، اما بار عاطفی یا ترغیبی آن چنان برجسته است که نیروی کنشی ثانوی را به همراه می‌آورد. این تمایز با تأکید سرل بر اهمیت بافت در تعیین نیروی کنشی پاره‌گفتارها همخوانی دارد.

سطح دوم: تحلیل ساختار روایت (میانی) برای

سازماندهی کنش‌ها و درک نقش آن‌ها در پویایی متن، از الگوی کلاسیک روایت (آغاز، پیچش، اوج، فرود، پایان) استفاده شده است. توزیع و تغییرات کنش‌های گفتاری در هر یک از این مراحل روایت بررسی می‌گردد. مقصود آن است که مشخص شود هر مرحله چه نوع کنشی را می‌طلبد و این کنش‌ها چگونه به پیشبرد پیرنگ و برجسته‌سازی نقاط عطف کمک می‌کنند.

سطح سوم: تحلیل گفتمان لاکلاسی (کلان) در

این سطح، با تکیه بر چارچوب نظری لاکلا و موفه، کنش‌های گفتاری شناسایی شده در سطح اول به عنوان «لحظات» گفتمانی در نظر گرفته می‌شوند. هدف تحلیل آن است که نشان دهد این لحظات چگونه حول دال مرکزی^۱ «اشاره برای صیانت از هویت جمعی» مفصل‌بندی^۲ شده و نظام معنایی گفتمان مقاومت را شکل می‌دهند. به عبارت دیگر، کنش‌های گفتاری در اینجا نه به عنوان مقاصد مستقل، بلکه به عنوان تجلی عینی عناصر گفتمانی تحلیل می‌شوند. همچنین فرآیندهای «غیریت‌سازی»^۳ «برجسته‌سازی»^۴ و «حاشیه‌رانی»^۵ و نیز نقش «دال‌های شناور»^۶ در این گفتمان بررسی می‌گردد. در نهایت، این ساختار گفتمانی در پیوند با «بافت تاریخی»^۷ دوره پهلوی دوم تفسیر می‌شود تا کارکرد اجتماعی و ایدئولوژیک شعر آشکار گردد.

تحلیل گفتمان انتقادی با تکیه بر نظریه لاکلا و

موفه

گفتمان در مقام سازنده واقعیت

در نظریه تحلیل گفتمان انتقادی، به ویژه در رویکرد ارنستو لاکلا^۸ و شانتال موفه^۹، گفتمان صرفاً بازنمایی واقعیت نیست.

مفاهیم محوری نظریه

مفصل‌بندی

مفصل‌بندی مفهومی محوری است. به هر عملی اطلاق می‌شود که طی آن، رابطه‌ای میان عناصر برقرار می‌گردد، چنان که هویت آن عناصر تعدیل و بازتعریف شود (Laclau & Mouffe, 1985, p. 105). این فرآیند ماهیتی سیال و غیرذاتی دارد. پایه شکل‌گیری هر گفتمان است.

نظام نشانه‌شناختی^{۱۰}: دال، مدلول، دال مرکزی

رابطه دال^{۱۱} و مدلول^{۱۲} امری ثابت و ذاتی نیست. حاصل مفصل‌بندی درون یک گفتمان خاص است. همین رابطه می‌تواند در گفتمان‌های رقیب متفاوت باشد (Laclau & Mouffe, 2002, p. 140).

دال مرکزی نقطه‌ای است که دیگر دال‌ها حول آن مفصل‌بندی می‌شوند. نظام گفتمانی با آن ثبات نسبی می‌یابد. دال مرکزی نقش سازمان‌دهنده معنایی گفتمان را ایفا می‌کند (Laclau, 1990).

دال شناور به نشانه‌هایی اشاره دارد که معنای نهایی و تثبیت‌شده‌ای ندارند. این نشانه‌ها عرصه نزاع گفتمان‌های مختلف برای تصاحب و معنابخشی‌اند (سلطانی، ۱۳۸۳: ۱۵۷).

دال تهی^{۱۳} نماینده یک فقدان، یک آرمان یا یک کلیت انتزاعی است. این دال‌ها نقصان‌ها و تقاضاهای برآورده‌نشده را بازنمایی می‌کنند. محرک پویایی و تغییر گفتمانی‌اند (Laclau, 1994, p. 49).

فرآیندهای هویت‌ساز و تقابلی

هویت یک گفتمان همواره در تقابل با یک «دیگری»^{۱۴} شکل می‌گیرد. این «دیگری» می‌تواند یک گفتمان رقیب، یک

10. Semiotic System
11. Signifier
12. Signified
13. Empty Signifier
14. Other

1. Nodal Point
2. Articulation
3. Othering
4. Foregrounding
5. Backgrounding
6. Floating Signifier
7. Historical Context
8. Ernesto Laclau
9. Chantal Mouffe

۵. تحلیل شگردهای برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی به کار رفته
۶. بررسی نقش سوژه‌های سیاسی در پیشبرد، مقاومت یا
تغییر گفتمان

در این پژوهش، نظریه کنش گفتاری جان سرل نه در
تقابل با این چارچوب، که در امتداد آن و به عنوان ابزاری
برای عملیاتی‌سازی مفاهیم گفتمانی در سطح خرد به کار
گرفته می‌شود. کنش‌های گفتاری (اظهاری، عاطفی، ترغیبی،
تهدی و اعلامی) تجلی عینی «لحظات» گفتمانی‌اند. تحلیل
آن‌ها شناسایی دقیق‌تر عناصری را ممکن می‌سازد که در
فرایند مفصل‌بندی نقش دارند. این نگاه، برخلاف
خوانش‌های ذات‌گرایانه از نظریه سرل، «نیت مؤلف» را نه
امری پیشاگفتمانی، که برآمده از موقعیت سوژگی شاعر در
میدان گفتمان‌های زمانه می‌داند؛ رویکردی که با مبانی
پساساختارگرایی لاکلا و موفه همخوانی دارد.

نظریه کنش‌های گفتاری جان سرل

کنش گفتاری از مفاهیم بنیادین در فلسفه زبان و زبان‌شناسی
کاربردی است. گفتار را صرفاً ابزار انتقال اطلاعات نمی‌داند.
آن را نوعی عمل و کنش اجتماعی محسوب می‌کند
(ساجدی، ۱۳۸۱: ۱۲۲). گوینده با بیان یک جمله، علاوه بر
انتقال معنا، عملی را نیز به انجام می‌رساند.

این ایده نخستین بار توسط جان لانگشاو آستین^۷
(۱۹۱۱-۱۹۶۰) مطرح شد. او در سخنرانی‌های معروف ویلیام
جیمز در دانشگاه هاروارد (۱۹۵۵) بین جملات اخباری^۸ و
جملات انجامی^۹ تمایز گذاشت. جملات اخباری با معیار
صدق و کذب سنجیده می‌شوند. جملات انجامی خود
بیان‌شان برابر با انجام عملی است؛ مانند قول دادن،
عذرخواهی کردن یا نام‌گذاری (Smith, 1991, p. 2);
لطفی‌پور، ۱۳۷۲: ۱۰).

جان سرل (متولد ۱۹۳۲)، شاگرد آستین، این نظریه را
بسط داد. بر خلاف آستین که به تمایز بنیادین میان
گفتارهای اخباری و انجامی قائل بود، سرل معتقد است همه
گفتارها ماهیت کنشی دارند (جلالی و صادقی، ۱۳۹۴: ۲۲).
تفاوت عمده دیگر سرل با آستین، تأکید او بر مفهوم نیروی
کنشی^{۱۰} است. این نیرو نه امری بیرونی، که در خود ساختار
گزاره و بافت تولید آن نهفته است. همین ساختار است که به

نیروی سیاسی یا یک ایدئولوژی باشد. وجود این تقابل گاه به
مرحله تخصص^۱ می‌رسد؛ آن‌جا که دیگری مانع تحقق کامل
هویت گفتمان مسلط تلقی می‌شود (حقیقت، ۱۳۸۷: ۵۴۵).

گفتمان‌ها برای تثبیت خود، نقاط قوت و مفاهیم محوری
خویش را برجسته می‌سازند. هم‌زمان، نقاط قوت و مفاهیم
گفتمان رقیب را به حاشیه می‌رانند. این فرآیند می‌تواند از
ابزارهای نرم (گفتمانی و زبانی) یا سخت (اقدامات فیزیکی و
سرکوبگرانه) بهره‌گیر (سلطانی، ۱۳۸۳: ۱۱۳-۱۱۲).

اسطوره^۲ و تصور اجتماعی

بحران‌های گفتمان مسلط با مفهوم بی‌قراری^۳ توضیح داده
می‌شود (Laclau, 1990, p. 60). در چنین شرایطی،
گفتمان‌های جدید با خلق اسطوره ظهور می‌کنند؛ اسطوره
بازنمایی آرمانی از یک نظم اجتماعی مطلوب است. اگر
اسطوره موفق شود خواست‌های بخش‌های وسیع‌تری از
جامعه را نمایندگی کند، به یک تصور اجتماعی همگانی
تبدیل می‌شود (حسینی‌زاده، ۱۳۸۶: ۳۴-۳۳).

سوژه^۴ و عاملیت سیاسی^۵

در این نظریه، سوژه‌ها هویتی ثابت و ازپیش‌تعیین‌شده ندارند.
آن‌ان درون موقعیت‌های سوژگی که گفتمان‌ها فراهم
می‌کنند، هویت می‌یابند و به کنشگران سیاسی تبدیل
می‌شوند. بنابراین، یک فرد می‌تواند در گفتمان‌های مختلف،
موقعیت‌های سوژگی متعدد و حتی متضادی را اشغال کند
(Howarth, 2000, p. 13).

روش تحلیل در این پژوهش

این مقاله با اتکا به چارچوب نظری یادشده، شکل می‌گیرد.
مراحل تحلیل بر اساس این نظریه به شرح زیر است:

۱. شناسایی دال مرکزی گفتمان مورد مطالعه
۲. تحلیل مفصل‌بندی و قته‌ها (لحظات)^۶ یا دال‌های فرعی
حول این دال مرکزی
۳. بررسی دال‌های شناور، تهی و نقش آن‌ها در پویایی
گفتمان
۴. کشف فرآیند غیریت‌سازی و شناسایی «دیگری» یا
«دیگری‌های» ساخته‌شده

7. John Langshaw Austin

8. Constative

9. Performative

10. Illocutionary Force

1. Antagonism

2. Myth

3. Dislocation

4. Subject

5. Political Agency

6. Moments

هستند. جهت انطباق، هم از واژه‌ها به جهان و هم از جهان کامل به واژه‌ها است (همان: ۷۳). موفقیت این کنش به طور کامل وابسته به منزلت نهادی و اقتدار اجتماعی گوینده در یک بافت خاص است.

در این پژوهش، نظریه کنش گفتاری سرل نه به عنوان چارچوبی مستقل و هم‌سطح با تحلیل گفتمان، که به منزله ابزاری تحلیلی برای شناسایی و طبقه‌بندی دقیق عناصر زبانی به کار گرفته می‌شود. تأکید سرل بر نقش بافت در تعیین نیروی کنشی پاره‌گفتارها (Searle, 2014, p. 78) با نگاه گفتمانی لاکلا و موفه که معنا را حاصل مفصل‌بندی درون گفتمان می‌دانند، همسویی نسبی دارد. با این حال، در چارچوب لاکلایی، «نیت مؤلف» امری پیشینی و مستقل تلقی نمی‌شود. خود محصول موقعیت سوژگی شاعر در گفتمان‌های زمانه است. از این رو، کنش‌های گفتاری شناسایی شده در این پژوهش، نه بازتاب نیتی از پیش تعیین شده، که تجلی عینی «لحظات» گفتمانی در متن شعرند و در فرایند مفصل‌بندی نقشی تعیین کننده دارند.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های مرتبط با شعر «در امواج سند» را در سه حوزه می‌توان دسته‌بندی کرد: مطالعات مستقیم بر این شعر، کاربرد نظریه کنش‌های گفتاری در شعر معاصر، و تحلیل‌های گفتمانی با رویکرد لاکلا و موفه.

مطالعات مستقیم بر شعر «در امواج سند»:

موسویوند و پاک‌نهاد (۱۳۹۵) با تحلیل لحن و صور خیال، حالات عاطفی شعر را کاویده‌اند. امیری (۱۳۹۷) با نقد تاریخی و روان‌کاوی نشان داده که حمیدی با دگرگونی واقعه تاریخی و تقابل «تاجیکان/ایرانیان» در برابر «ترک و تازی»، قهرمانی آرمانی آفریده است. نورسیده و پوربایرام (۱۴۰۰) با رویکرد نشانه‌معناشناسی، طرحواره عاطفی را در این شعر واکاوی کرده و نشان داده‌اند نشانه‌ها چگونه در خدمت معنای «مقاومت و آزادگی» قرار می‌گیرند. ناصری (۱۴۰۰) نیز به صورت تطبیقی این شعر را با شعر «مقتل سلطان تاج‌الدین» سروده محمد الفیتوری مقایسه کرده است. هاشمی، طبسی و اصفهانی عمران (۱۴۰۴) با تمرکز بر نمادهای حماسی، جایگاه حماسه را در این شعر بررسی کرده، آن را نمونه‌ای برجسته از رویکرد حماسی حمیدی معرفی کرده‌اند.

کاربرد نظریه کنش‌های گفتاری در شعر

معاصر: عبداللهیان و باقری (۱۳۹۶) کنش‌های گفتاری را

کلام توانایی تبدیل شدن به یک «عمل» را می‌بخشد (اسداللهی‌تجرق، ۱۳۸۸: ۱۳۰).

تحلیل کنش گفتاری تنها با توجه به جمله به عنوان یک واحد نحوی ممکن نیست. باید پاره‌گفتار^۱ را در بافت^۲ خاص تولید آن بررسی کرد. پاره‌گفتار می‌تواند از یک واژه تا یک اثر ادبی کامل را دربرگیرد. معنای آن حاصل تعامل زبان با بافت است (حسینی معصوم و رادمد، ۱۳۹۲: ۸).

دسته‌بندی پنج‌گانه کنش‌های گفتاری از دیدگاه سرل

سرل کنش‌های گفتاری را بر اساس «جهت انطباق» (جهت تطبیق واژه‌ها با جهان) و «نیت اصلی گوینده» به پنج نوع اساسی تقسیم می‌کند (Searle, 2014, p. 78):

کنش اظهاری: کارکرد اصلی این کنش، بیان باور

گوینده به درستی یک گزاره است. گوینده متعهد می‌شود امر اظهارشده مطابق با واقعیت باشد. توصیف، گزارش، ادعا و نتیجه‌گیری از نمونه‌های بارز این کنش‌اند. جهت انطباق در این کنش، از واژه‌ها به سوی جهان است (صفوی، ۱۳۷۹: ۸۲).

کنش ترغیبی: هدف گوینده در این کنش، وادار کردن

یا ترغیب مخاطب به انجام (یا ترک) عملی در آینده است. درخواست، دستور، نصیحت، دعوت و توصیه در این دسته جای می‌گیرند. جهت انطباق، از جهان به سوی واژه‌ها است (یول، ۱۳۹۶: ۷۵).

کنش عاطفی: محور این کنش، بیان احساسات و

نگرش‌های روانی گوینده نسبت به یک وضعیت است. تشکر، عذرخواهی، تبریک، سلام، اعتراض و سوگواری نمونه‌های آن هستند. در این کنش، مسئله انطباق واژه‌ها با جهان مطرح نیست؛ بیان حالت درونی گوینده است (عبداللهیان و باقری، ۱۳۹۶: ۲۴۸).

کنش تعهدی: در این کنش، گوینده خود را متعهد به

انجام عملی در آینده می‌کند. قول، سوگند، وعده و تضمین از انواع آن است. مانند کنش ترغیبی، جهت انطباق از جهان به سوی واژه‌ها است (یول، ۱۳۹۶: ۷۵).

کنش اعلامی: این کنش قدرتمندترین نوع است.

صرف بیان آن در شرایط مناسب، موجب تغییر بی‌واسطه در واقعیت بیرونی می‌شود. اعلام جنگ، عزل کردن، تبرئه کردن، نام‌گذاری و ازدواج کردن مثال‌های متعارف آن

1. utterance

2. context

عینی از صحنه نبرد، فضایی تراژیک و هراسناک خلق می‌کند: «ز هر سو بر سواری غلت می‌خورد / تن سنگین اسبی تیرخورده» (بیت ۳). کارکرد گفتمانی این کنش‌ها، برجسته‌سازی خشونت و وحشت حاکم بر صحنه است. این برجسته‌سازی زمینه‌ای گفتمانی ایجاد می‌کند تا در بخش‌های بعدی، «ایثار» به عنوان تنها راه‌هایی از این وضعیت، معنایی برجسته‌تر و ضروری‌تر یابد. این کنش‌های اظهاری «لحظاتی» هستند که «دیگری» (دشمن مغول) را در هیئتی ویرانگر و وحشتناک تثبیت می‌کنند.

پیش‌پیش (بیت‌های ۵۴-۱۱): با ورود به این بخش، کنش‌های عاطفی و تعهدی در کنار کنش‌های اظهاری ظاهر شده گسترش می‌یابند. این تغییر، مخاطب را از سطح مشاهده‌گر صرف صحنه‌های بیرونی، به ژرفای ذهن شخصیت‌ها (به‌ویژه جلال‌الدین) می‌کشاند. او را در کشمکش درونی قهرمان شریک می‌سازد. بیت ۱۱ (دل خوارزمشه یک لمحہ لرزید) با کنش عاطفی، نخستین نشانه بحران را آشکار می‌کند. اما مهم‌تر، کنش تعهدی در بیت ۴۸ است: «دمار از جان این غولان کشم / بسوزم خانمانشان به شمشیر». این کنش، «ایثار» را از یک احساس زودگذر به یک التزام عملی و جمعی تبدیل می‌کند. در واقع «لحظه‌ای» است که دال مرکزی گفتمان (ایثار برای صیانت از هویت جمعی) را عینیت می‌بخشد. کنش ترغیبی در بیت ۲۶ که از زبان سپاه دشمن بیان می‌شود (که: از این آتش سوزنده پرهیز)، کارکردی دوگانه دارد: از سویی غیریت‌سازی را با نشان دادن وحشت دشمن از مقاومت ایرانیان تقویت می‌کند. از سوی دیگر، قدرت «خود» را به طور نامستقیم برجسته می‌سازد.

اوج روایت (بیت‌های ۵۸-۵۵): در این لحظه سرنوشت‌ساز، کنش‌های ترغیبی غلبه می‌یابند. جلال‌الدین طبیعت بی‌جان (موج‌سند) را مخاطب قرار می‌دهد و فرمان می‌دهد: «بگیر ای موج سنگین کف‌آلود / ... بخور ای اژدهای زندگی‌خوار». این خطاب‌های امری که در ظاهر به طبیعت گفته می‌شود، در سطح گفتمانی بیانگر تسلیم‌ناپذیری و عزم راسخ قهرمان در برابر سرنوشت است. اوج تراژدی در همین نقطه رقم می‌خورد. ایثار با غرق کردن خانواده، به نهایی‌ترین شکل ممکن تحقق می‌یابد.

فرود (بیت‌های ۶۴-۵۹): در این بخش، بازگشت به کنش‌های اظهاری مشاهده می‌شود. تنش روایت کاهش می‌یابد. راوی به توصیف ادامه نبرد و سرانجام کار می‌پردازد. این کنش‌های اظهاری، زمینه را برای جمع‌بندی و

در شعر سپهری بررسی کرده، نشان داده‌اند که وی از کنش ترغیبی برای نقد جهان معاصر و دعوت به جهان آرمانی بهره گرفته است. لکزیان و شعبانی (۱۴۰۰) آموزه ظلم‌ستیزی را در شعر مصدق با این نظریه تحلیل کرده‌اند. حاجی‌پور (۱۴۰۳) منظومه «تا رهایی» مصدق را واکاوی کرده و دزفولیان‌راد و مرادبکلو (۱۴۰۴) سه منظومه اخوان ثالث را بررسی و غلبه کنش اظهاری را در شعر او نشان داده‌اند. اگرچه درباره اشعار حمیدی پژوهشی مستقل با این رویکرد انجام نشده، مقالات یادشده زمینه مناسبی برای تحلیل کنش‌های گفتاری در شعر معاصر فراهم کرده‌اند.

تحلیل‌های گفتمانی با رویکرد لاکلا و موفه:

هادیان و همکاران (۱۳۹۸) گفتمان شعوبی را در اشعار ناصرخسرو تحلیل کرده‌اند. مشرف و میری (۱۳۹۸) تقابل گفتمان ادبیات متعهد اخوان ثالث را با گفتمان‌های رقیب بررسی نموده‌اند. صدراپی و صادقی (۱۳۹۷) گفتمان ناسیونالیستی را در اشعار شاملو تحلیل کرده‌اند. امیدوار (۱۴۰۰) گفتمان ایدئولوژیک داعش را در اشعار احلام نصر واکاوی کرده و حیدری و کاسی (۱۴۰۳) گفتمان مدارای اجتماعی را در ضرب‌المثل‌های فارسی کاویده‌اند.

با وجود این سابقه پژوهشی، شعر «در امواج‌سند» تاکنون با چارچوب تلفیقی کنش‌گفتار و تحلیل گفتمان لاکلا و موفه بررسی نشده است.

بحث و بررسی

تحلیل روایت و نقش کنش‌های گفتاری در پیشبرد گفتمان

ساختار روایی شعر «در امواج‌سند» از الگوی کلاسیک روایت پیروی می‌کند: وضعیت اولیه^۱، پیش‌پیش^۲، اوج^۳، فرود^۴، وضعیت نهایی^۵. توزیع کنش‌های گفتاری در این ساختار، هماهنگی معناداری با پیشبرد پیرنگ و اهداف گفتمانی اثر نشان می‌دهد. تغییر کنش‌ها در هر بخش تصادفی نیست. در خدمت برجسته‌سازی عناصر گفتمان مقاومت و پیش‌بردن منطبق درونی آن است.

وضعیت اولیه (بیت‌های ۱۰-۱): در این بخش، کنش‌های اظهاری غالب‌اند. شاعر با انبوهی از توصیفات

1. Exposition
2. Rising Action
3. Climax
4. Falling Action
5. Resolution

برای صیانت از هویت جمعی» است. این دال، عناصر به ظاهر پراکنده‌ای چون «شکست»، «خانواده»، «رود سند»، «مرگ آگاهانه» و «انتقام» را در یک زنجیره هم‌ارز مفصل‌بندی می‌کند. از دل یک تراژدی تاریخی، گفتمان «پیروزی اخلاقی در دل شکست» را پدید می‌آورد. توزیع هدفمند کنش‌های گفتاری در سراسر شعر، این مفصل‌بندی را ممکن می‌سازد. هر نوع کنش گفتاری، سهمی خاص در تثبیت این دال مرکزی ایفا می‌کند.

کنش‌های اظهاری در بخش آغازین (بیت‌های ۱-۱۰) صحنه شکست را چنان توصیف می‌کنند که این شکست نه ننگ، که بستری برای نمایش ایثار می‌شود. بیت‌های ۳ و ۴ (ز هر سو بر سواری غلت می‌خورد / تن سنگین اسبی تیرخورده) با برجسته‌سازی خشونت و تلفات، زمینه‌ای گفتمانی ایجاد می‌کنند. در چنین زمینه‌ای، ایثار بعدی به عنوان تنها راه‌هایی معنا می‌یابد. این کنش‌های اظهاری، اگرچه در سطح گزارش‌هایی تاریخی به نظر می‌رسند، بار عاطفی آن‌ها مخاطب را برای پذیرش ایثار بزرگ‌تری آماده می‌سازد.

کنش‌های تعهدی در بیت ۴۸ (دمار از جان این غولان کشم / بسوزم خانمان‌هاشان به شمشیر) گویای التزام عملی قهرمان به انتقام‌گیری است. صورت فعل «کشم» و «بسوزم» (مضارع التزامی با نیروی قول) نشان‌دهنده قطعیت این تعهد است. این کنش، «ایثار» را از یک احساس زودگذر به یک التزام جمعی تبدیل می‌کند. در واقع «لحظه‌ای» است که دال مرکزی گفتمان را عینیت می‌بخشد.

کنش‌های ترغیبی در اوج شعر (بیت‌های ۵۶-۵۵: «بگیر ای موج سنگین کف‌آلود / ... بخور ای ازدهای زندگی خوار») ایثار را به عنوان یک «فرمان درونی» و ضرورت تاریخی بازنمایی می‌کنند. این فرمان‌ها به طبیعت بی‌جان (موج) خطاب شده‌اند. قهرمان در این صحنه چنان در مدار ایثار قرار گرفته که عناصر طبیعت را نیز مخاطب قرار می‌دهد. این کنش‌های ترغیبی، شدت تعهد و تسلیم‌ناپذیری را به اوج می‌رسانند.

کنش‌های عاطفی در پایان شعر (بیت‌های ۶۸-۶۷: «به پاس هر وجب خاکی از این ملک / چه بسیار است، آن سرها که رفته») مخاطب را در غم این ایثار شریک می‌سازند و او را به پاسداشت آن فرا می‌خوانند. این کنش‌ها کارکرد «اسطوره‌سازی» دارند. ایثار را از یک رویداد تاریخی به یک ارزش فرازمانی تبدیل می‌کنند.

نتیجه‌گیری ایدئولوژیک در بخش پایانی فراهم می‌سازند. نکته حائز اهمیت، کنش اظهاری در بیت ۶۴ است: «به فرزندان و یاران گفت چنگیز / که: گر فرزند باید، باید این‌سان!». در این بیت، «دیگری» (چنگیز) به ستایشگر گفتمان مقاومت تبدیل می‌شود و برتری گفتمانی «خود» از زبان دشمن تأیید می‌گردد.

وضعیت نهایی (بیت‌های ۶۸-۶۵): در این بخش، کنش‌های عاطفی و ترغیبی غلبه می‌یابند. راوی با نگاهی حسرت‌بار به گذشته، مخاطب معاصر را به پاسداشت این میراث فرامی‌خواند: «به پاس هر وجب خاکی از این ملک / چه بسیار است، آن سرها که رفته» (بیت ۶۷). این کنش‌های ترغیبی کارکرد اسطوره‌سازی دارند. مخاطب را در فرایند تقدیس گذشته شریک کرده و به کنش در زمان حال فرا می‌خوانند.

راوی و زمان در خدمت گفتمان: راوی سوم شخص دانای کل، با تغییر زاویه دید خود، به پیشبرد اهداف گفتمانی یاری می‌رساند. هرگاه از بیرون به صحنه می‌نگرد، کنش‌های اظهاری غالب می‌شوند (بیت‌های ۱-۱۰، ۶۴-۵۹). اما چون به ذهن جلال‌الدین راه می‌یابد، کنش‌های عاطفی و ترغیبی ظاهر می‌شوند (بیت‌های ۵۴-۱۱). گذر زمان از غروب تا صبح نیز بر شدت تراژدی می‌افزاید. تصمیم‌گیری در تاریکی شب (غلبه کنش‌های عاطفی و ترغیبی) و نتیجه‌گیری در روشنایی صبح (بازگشت به کنش‌های اظهاری).

تحلیل گفتمان شعر «در امواج سند» در چارچوب نظریه لاکلا و موفه و بافت تاریخی دوره پهلوی دوم

کنش‌های گفتاری شناسایی‌شده در بخش پیشین، صرفاً مواد خام زبانی نیستند. خود به مثابه «لحظات» گفتمانی عمل می‌کنند. هر کنش گفتاری در این شعر، در عین حال که یک رویداد زبانی در سطح خرد است، تجلی عینی یکی از عناصر گفتمان مقاومت نیز محسوب می‌شود. در ادامه نشان داده می‌شود این لحظات چگونه در حول دال مرکزی «ایثار برای صیانت از هویت جمعی» مفصل‌بندی می‌شوند و نظام معنایی گفتمان مقاومت را شکل می‌دهند.

دال مرکزی گفتمان: «ایثار برای صیانت از هویت جمعی»

در شعر «در امواج سند»، دال مرکزی گفتمان مقاومت «ایثار

خودی، که از زبان دشمن تأیید و تثبیت می‌شود. قدرتی هژمونیک که دوچندان می‌شود.

این غیریت‌سازی در بافت پهلوی دوم، می‌تواند استعاره‌ای از پروژه نوسازی آمرانه باشد. پروژه‌ای که به بهای نادیده گرفتن تنوع فرهنگی و ارزش‌های سنتی پیش می‌رفت. سیاست فرهنگی دوره پهلوی با محوریت «فرهنگ یکدست ملی» و برجسته‌سازی دال‌هایی چون «ملی‌گرایی» و «همگون‌سازی زبانی»، در عمل «تکثر فرهنگی» را به حاشیه راند (خالق‌پناه و سنایی، ۱۳۹۹: ۱۶). شعر با بازسازی دیگری ویرانگر (مغول)، ناخودآگاه به اضطراب جمعی نسبت به یکسان‌سازی فرهنگی و تهدید هویت ملی اشاره دارد.

«زن» به عنوان دال شناور در گفتمان مقاومت

«دال‌های شناور» نشانه‌هایی هستند که معنای ثابتی ندارند. عرصه نزاع گفتمان‌های مختلف برای تصاحب معنا قرار می‌گیرند (سلطانی، ۱۳۸۳: ۱۵۷). در شعر «در امواج سند»، «زن» چنین جایگاهی دارد. در طول روایت، با تشبیهات و معانی متفاوتی ظاهر می‌شود. توزیع کنش‌های گفتاری در مراحل مختلف روایت، این تحول معنایی را ممکن می‌سازد.

در صحنه‌ای (بیت‌های ۲۱-۱۹)، کنش‌های اظهاری صحنه آهو و آهوچه‌ها را توصیف می‌کند: «اسیر و خسته و افتان و خیزان / پریشان‌حال، آهوچه‌ای چند». آهو در فرهنگ ایرانی نمادی از زیبایی، پاک، بی‌گناهی و معصومیت است. با ویژگی‌های زنان پهن‌پوست عمیق دارد (خان‌حسین‌آبادی و اشراقی، ۱۳۹۷: ۲۰). این کنش‌های اظهاری، زن را در جایگاه قربانی بی‌گناه بازمی‌نماید و زمینه را برای تحول بعدی او فراهم می‌سازد.

در بیت ۳۹، زن به «سرو» تشبیه می‌شود: «نهاد دست بر گیسوی آن سرو». پیوند سرو با زنانگی در فرهنگ ایرانی ریشه در لایه‌های اساطیری دارد، با ایزدبانوی آب‌ها، آناهیتا (ناهید) مرتبط است (سیستانیان، ۱۴۰۲: ۵۹). این کنش اظهاری با بار عاطفی، زن را از یک قربانی صرف به موجودی مقدس و پاک ارتقا می‌دهد.

در بیت ۴۲، کنش اظهاری+ترغیبی خطاب به رود (که ره بر این زن چون ماه بندی) زن را به «ماه» تشبیه می‌کند. ماه در فرهنگ ایران باستان نمادی مقدس و مونث بوده که با ایزدبانوان باروری پیوند داشته است (صمدی، ۱۳۶۷)، به نقل از صرفی و اکبری جور، ۱۳۹۱: ۱۳۶-۱۳۵)، این تشبیه، قداست زن را دوچندان می‌کند.

بدین ترتیب، هر یک از انواع کنش‌های گفتاری (اظهاری، تعهدی، ترغیبی و عاطفی) نقشی مکمل در مفصل‌بندی دال مرکزی «ایثار» ایفا می‌کنند. این مفهوم را از سطح یک ایده انتزاعی به یک التزام عملی و جمعی تبدیل می‌سازند.

غیریت‌سازی و ساخت «دیگری»: از مغول تاریخی تا دیگری گفتمانی

هویت هر گفتمان در نسبت با یک «دیگری» شکل می‌گیرد (Laclau & Mouffe, 1985؛ حقیقت، ۱۳۸۷: ۵۴۵). در شعر «در امواج سند» مغولان به رهبری چنگیز در جایگاه «دیگری مطلق» قرار می‌گیرند؛ نیرویی ویرانگر و فراتر از اخلاق و تمدن. این غیریت‌سازی در سطح روایت به یک واقعه تاریخی اشاره دارد، اما در سطح گفتمانی به الگویی استعاری تبدیل می‌شود که در بافت معاصر نیز قابل بازخوانی است. نقش کنش‌های گفتاری در این فرایند بدین شرح است:

نخستین سازوکار غیریت‌سازی، به‌کارگیری زنجیره‌ای از تشبیهات است. مغولان به عناصر وحشتناک طبیعت پیوند می‌خورند: «غول» (بیت ۴۸)، «آتش» (بیت ۲۲) و «اژدها» (بیت ۵۶). این تشبیهات که اغلب در بافت کنش‌های عاطفی یا تعهدی ظاهر می‌شوند، دشمن را از سطح یک رقیب انسانی به مرتبه نیرویی فراطبیعی و اهریمنی ارتقا می‌دهند. در بیت ۴۸ (دمار از جان این غولان کشم) کنش تعهدی همراه با تشبیه «غول»، به «دیگری» وجهی غیرانسانی می‌بخشد. «خود» را در جایگاه نابودکننده این نیروی اهریمنی تثبیت می‌کند.

در بیت ۲۶، سپاه دشمن با کنش ترغیبی فریاد برمی‌آورد: «از این آتش سوزنده پرهیز». این کنش ترغیبی که از زبان «دیگری» بیان می‌شود، کارکردی دوگانه دارد. از سویی وحشت و درماندگی دشمن را در برابر مقاومت ایرانیان آشکار می‌کند. از سوی دیگر، به طور غیرمستقیم قدرت «خود» را برجسته می‌سازد. «دیگری» خود به تأییدکننده قدرت «خود» تبدیل می‌شود.

مهم‌ترین سازوکار غیریت‌سازی در بیت ۶۴ رخ می‌دهد. آنجا که چنگیز خطاب به یارانش می‌گوید: «به فرزندان و یاران گفت چنگیز / که گر فرزند باید، باید این‌سان». این کنش اظهاری از زبان رهبر مغول، به تحسین ناخواسته ایثار ایرانیان بدل می‌گردد. برتری گفتمانی «خود» نه از زبان

در بیت ۶۷، کنش ترغیبی (به پاس هر وجه خاکی از این ملک) وطن را به «خاک» تقلیل می‌دهد. خاک ملموس‌ترین وجه وطن است. چیزی که زیر پا داریم و می‌توانیم برای هر وجه آن جان بدهیم. اینجا وطن از یک مفهوم انتزاعی به واقعیتی فیزیکی تبدیل می‌شود. این تأکید بر «خاک» در فضای اشغال ایران توسط متفقین در دهه ۲۰ و تهدیدات بعدی علیه تمامیت ارضی کشور، معنایی مضاعف می‌یابد (پورطاهری و دیگران، بی‌تا: ۶۷۹۹).

بیت ۴۲ (که ره بر این زن چون ماه بندی) در سطح روایی، بیانگر دغدغه بی‌واسطه جلال‌الدین برای نجات خانواده‌اش است. اما در سطح گفتمانی، «زن» در زنجیره هم‌ارزی این شعر به نماد «حریم» و «ناموس» جمعی تبدیل می‌شود. «وطن» نیز در ابیاتی چون «رهاند از بند اهریمن وطن را» (بیت ۵۰) همچون حریمی مقدس بازنمایی می‌گردد. کنش ترغیبی در بیت ۴۲، اگرچه مستقیماً به وطن اشاره ندارد، از طریق مفهوم واسط «حریم»، به طور ضمنی در فرآیند غیریت‌سازی با «دیگری» مشارکت می‌کند و دال وطن را در شبکه‌ای از معانی مرتبط با حفظ شرافت نیرومند می‌سازد.

در طول این شعر، سه معنای «میراث تاریخی»، «خاک فیزیکی» و «حریم ناموسی» در کنار هم قرار می‌گیرند، گاه در هم می‌آمیزند. این تعدد معناها، نشان‌دهنده «ظرفیت معنایی بالا»ی این دال است و به آن امکان می‌دهد در بافت‌های مختلف تاریخی بازخوانی شود. در بیت پایانی ۶۸ (خدا داند چه افسرها که رفته) این معانی در مفهوم «افسر» (تاج‌داران و سربازان) تبلور می‌یابد که هم به گذشته تاریخی اشاره دارد، هم به خاکی که بر آن رفته‌اند، هم به حریمی که برایش جنگیده‌اند.

اسطوره‌سازی در شرایط بی‌قراری گفتمانی

دوران‌هایی را که گفتمان مسلط از تبیین جهان ناتوان می‌شود، «بی‌قراری» می‌خوانند (Laclau, 1990, p. 60) در چنین شرایطی، گفتمان‌های رقیب با خلق «اسطوره» ظهور می‌کنند (حسینی‌زاده، ۱۳۸۶: ۳۳-۳۴). شعر حمیدی در بافت تاریخی پهلوی دوم، که با کاهش شدید مشروعیت حکومت و شکل‌گیری مقاومت منفی همراه بود (رحمانی‌زاده و زنجانی، ۱۳۹۵: ۱۰-۹، ۱۷)، دقیقاً در حال خلق یک اسطوره است: اسطوره «پیروزی اخلاقی در ژرفای شکست». نقش کنش‌های گفتاری در این اسطوره‌سازی بدین شرح است:

در نقطه اوج (بیت‌های ۵۸-۵۷)، کنش‌های اظهاری صحنه غرق شدن زنان و کودکان را توصیف می‌کنند: «زنان چون کودکان در آب دیدند / ... چو ماهی در دهان آب رفتند». همه تشبیهات پیشین (آهو، سرو، ماه) در تصویر نهایی «ماهی در دهان آب» هضم می‌شوند. این لحظه، نقطه‌ای است که دال شناور «زن» به «لحظه» گفتمانی تبدیل می‌شود. زن در گفتمان مقاومت، قربانی‌ای است که با مرگ خود، شرافت جمعی را تضمین می‌کند. کنش‌های اظهاری در اینجا، با حفظ فاصله روایی، بر تراژدی صحنه تأکید می‌کنند و مخاطب را در سوگ این قربانی شریک می‌سازند.

این تثبیت معنا در بافت تاریخی پهلوی دوم نیز قابل تأمل است. گفتمان رسمی حکومت با اقداماتی چون کشف حجاب اجباری، در پی بازتعریف نقش زن در قالبی مدرن و غربی بود (علویان و نیکروش رستمی، ۱۴۰۰: ۱۱). شعر حمیدی زنان را در جایگاه قربانیان مقدس یک آرمان جمعی سنتی تصویر می‌کند. این تقابل خود جلوه‌ای از نبرد گفتمانی بر سر تصاحب معنای «زن» در آن دوره است.

«وطن» در جایگاه دالی با ظرفیت معنایی بالا

«وطن» در این شعر از یک جغرافیای مشخص فراتر می‌رود. در جایگاه دال مرکزی گفتمان قرار ندارد (چرا که دال مرکزی «ایثار برای صیانت از هویت جمعی» است). اما به دلیل چندمعنایی و ظرفیت بالای خود برای پذیرش معانی مختلف، نقشی کلیدی در مفصل‌بندی گفتمانی ایفا می‌کند. این چندمعنایی نه به معنای بی‌معنایی یا فقدان معنا، که به معنای غنای معنایی و قابلیت انعطاف آن در بافت‌های مختلف تاریخی است. «وطن» در این شعر چنان بار معنایی وسیعی دارد که می‌تواند در شرایط متفاوت، محمل آرمان‌ها و خواست‌های گوناگون شود. نقش کنش‌های گفتاری در ساخت این چندمعنایی بدین شرح است:

در بیت ۱۵، کنش عاطفی (به خون آلوده ایران کهن دید) «ایران کهن» را در پیوند با خون و فداکاری قرار می‌دهد. اینجا وطن در جایگاه میراث تاریخی ظاهر می‌شود. چیزی که از گذشتگان به ما رسیده و باید پاس داشته شود. تأکید بر «کهن» بودن، بر قدمت و اصالت این میراث دلالت دارد. این مفهوم در بستر تاریخی دهه ۲۰ و نهضت ملی شدن نفت، با «خودباوری ملی» پیوند می‌یابد (رادمرد و حجازی، ۱۳۹۵: ۱۴).

پربارتر می‌شود.

هیچ‌کدام از شخصیت‌های ایرانی در شعر به تسلیم یا سازش دعوت نمی‌کنند، حتی در سخت‌ترین لحظات (بیت ۳۱: «ز کشتن خسته شد وز کار واماند») خستگی توصیف می‌شود، اما تسلیم هرگز نبود هرگونه صدای ممثل برای گفتمان تسلیم، نشانه حاشیه‌رانی کامل آن است. کنش‌های اظهاری در اینجا، با توصیف خستگی اما نادیده گرفتن تسلیم، به طور ضمنی این گفتمان را به حاشیه می‌رانند.

در بیت ۴۵ (اگر امشب زنان و کودکان را / ز بیم نام بد در آب ریزم) «بیم نام بد» آن‌چنان برجسته می‌شود که عافیت‌طلبی (نجات خانواده به بهای اسارت) را کاملاً به حاشیه می‌راند. اینجا «نام» (آبرو) ارزشی برتر از جان می‌یابد. کنش اظهاری شرطی در این بیت، با برجسته‌سازی ترس از «نام بد»، گفتمان عافیت‌طلبی را بی‌اعتبار می‌سازد.

رویارویی با گفتمان رسمی دوره پهلوی دوم

هیچ گفتمان مقاومتی در خلأ شکل نمی‌گیرد. سنجش آن در بستر تاریخی و فضای بازتولیدش است که به آن معنا می‌دهد. در این بحث، ابتدا به بافت بی‌واسطه تاریخی شعر (اردیبهشت ۱۳۳۰) و سپس به نسبت آن با گفتمان رسمی پهلوی دوم پرداخته می‌شود.

بافت بی‌واسطه: شعر در متن نهضت ملی نفت (اردیبهشت ۱۳۳۰)

بازخوانی شکست جلال‌الدین در برابر مغولان، در اردیبهشت ۱۳۳۰، صرفاً بازگشتی به تاریخ نبود. در بستر «دموکراسی نیم‌دار» و فضای باز سیاسی آن روزگار (حسنی باقری شریف‌آباد، ۱۴۰۰: ۴۹)، این بازگشت کارکردی تازه یافت. نهضت ملی شدن نفت به رهبری مصدق، با حمایت آیت‌الله کاشانی (ترابی‌پور، بیگدلی و احمدی‌نسب، ۱۴۰۱: ۳۴۰۵) و همراهی بازاریان، علما و دانشجویان (رادمرد و حجازی، ۱۳۹۵: ۱۴)، خودآگاهی جمعی را برانگیخته بود.

در چنین فضایی، «مغول» به استعاره‌ای از استعمار معاصر تبدیل شد. همان استعماری که با هدف «دستیابی به منافع نفتی، ملی‌زدایی از صنعت نفت و بازگرداندن قدرت و عظمت از دست رفته» (باوریان، ۱۴۰۴: ۱۱۹)، در پی براندازی دولت مصدق بود. شعر حمیدی، با مفصل‌بندی گفتمان مقاومت حول «ایثار»، به این خودآگاهی ملی شکل و جهت داد. نه از راه پرهیز از شکست، که از طریق معنا

کنش‌های عاطفی در لحظات اوج (بیت ۴۳: «ز رخسارش فرو می‌ریخت اشکی» و بیت ۵۱: «در این اندیشه‌ها می‌سوخت چون شمع») همدلی مخاطب را برمی‌انگیزند. او را در این اسطوره شریک می‌کنند. اشک و سوختن، قهرمان را از یک شخصیت تاریخی دور به انسانی نزدیک و قابل همذات‌پنداری تبدیل می‌کند. این همدلی، شرط لازم برای پذیرش اسطوره است.

کنش‌های ترغیبی در پایان شعر (بیت‌های ۶۸-۶۶: «بدانی قدر و بر هیچش نیازی ... / خدا داند چه افسرها که رفته») مخاطب معاصر را مستقیماً به پاسداشت این اسطوره فرامی‌خوانند. ضمیر خطاب در «بدانی» و «نبازی» مخاطب را در متن موقعیت قرار می‌دهد. او را به کنش فرامی‌خواند. این دعوت، اسطوره را از یک روایت تاریخی به یک الگوی عملی برای زمان حال تبدیل می‌کند.

کنش‌های تعهدی (بیت ۴۸: «دمار از جان این غولان کشم / بسوزم خانمانهاشان به شمشیر») الگویی برای «تعهد» ارائه می‌دهند که می‌تواند در شرایط کنونی نیز تکرار شود. صورت فعل «کشم» و «بسوزم» (اگرچه مفردند اما به نمایندگی از جمع) این تعهد را از فردی به جمعی گسترش می‌دهد.

این اسطوره به جامعه‌ای که در شرایط بی‌قراری گفتمانی احساس ناتوانی و انفعال می‌کند، می‌گوید حتی در اوج از دست‌دادن‌ها، می‌توان با انتخاب فداکاری تا سر حد جان، هویت و شرافت جمعی را نجات داد و پیروزی معنوی را رقم زد.

برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی در سازوکارهای تثبیت گفتمان

گفتمان‌ها برای تثبیت خود، نقاط قوت خویش را برجسته می‌سازند. هم‌زمان، گفتمان‌های رقیب را به حاشیه می‌رانند (سلطانی، ۱۳۸۳: ۱۱۳-۱۱۲). در شعر «در امواج سند»، این فرایندها از طریق کنش‌های گفتاری به شکل زیر تحقق می‌یابند:

کنش‌های عاطفی و تعهدی، ارزش‌هایی چون شجاعت (بیت‌های ۳۰-۲۹)، غیرت (بیت ۴۲) و وفاداری (بیت‌های ۵۴-۵۵) را برجسته می‌کنند. در بیت‌های ۳۰-۲۹ (بدان شمشیر تیز عافیت‌سوز / ... ولی چندان که برگ از شاخه می‌ریخت / دو چندان می‌شکفت و برگ می‌کرد) کنش اظهاری با بار عاطفی، شجاعت و پایداری قهرمان را برجسته می‌سازد. از طریق تشبیه به درختی که هر چه بیشتر می‌برند،

بخشیدن به آن.

بحث پایانی

آنچه در تحلیل لایه‌های زبانی و گفتمانی شعر «در امواج سند» آشکار شد، تصویری از پیوندی طبیعی میان صورت و معناست. کنش‌های گفتاری در این اثر نه تزئینی، که عناصر سازنده گفتمان مقاومت‌اند؛ از برجسته‌سازی خشونت «دیگری» با کنش‌های اظهاری تا تثبیت دال مرکزی «ایثار» با کنش تعهدی، و از تحول دال شناور «زن» تا چندمعنایی «وطن». این سازوکارها در بافتی تاریخی معنا می‌یابند که هم به نهضت ملی نفت پیوند می‌خورد و هم ظرفیت بازخوانی در سال‌های بعد را فراهم می‌کند. اکنون با در نظر داشتن این یافته‌ها، می‌توان به جمع‌بندی نهایی پژوهش رسید.

نتیجه‌گیری

تحلیل شعر «در امواج سند» با تلفیق نظریه کنش گفتاری سرل و چارچوب گفتمانی لاکلا و موفه، نشان می‌دهد که این اثر فراتر از بازنمایی یک رویداد تاریخی، به کنشی گفتمانی تبدیل می‌شود که در آن شکست تاریخی، معنایی تازه می‌یابد. توزیع هدفمند کنش‌های گفتاری در ساختار روایی شعر، مواد زبانی لازم برای مفصل‌بندی گفتمان مقاومت را فراهم می‌آورد؛ کنش‌های اظهاری در بخش آغازین، خشونت «دیگری» را برجسته می‌سازند؛ کنش تعهدی در بیت ۴۸، دال مرکزی «ایثار» را از مفهومی انتزاعی به التزامی عملی بدل می‌کند؛ کنش‌های ترغیبی در اوج روایت، تسلیم‌ناپذیری را عینیت می‌بخشند؛ و کنش‌های عاطفی در پایان، مخاطب را در فرایند اسطوره‌سازی شریک می‌سازند. این گفتمان حول دال مرکزی «ایثار» برای صیانت از هویت جمعی «سازمان می‌یابد و از رهگذر غیریت‌سازی مطلق با مغولان، هویت «خود» را در جایگاه قربانیانی مقاوم تثبیت می‌کند. دال شناور «زن» در این فرایند، طیفی از معانی را از «آهوی بی‌پناه» تا «قربانی مقدس» می‌پیماید و «وطن» با سه معنای میراث تاریخی، خاک فیزیکی و حریم ناموسی، ظرفیت آن را می‌یابد که در بافت‌های مختلف تاریخی بازخوانی شود. نسبت این گفتمان با بافت تاریخی نیز دو سطح را آشکار می‌کند: در بافت بی‌واسطه نهضت ملی نفت، مغولان استعاره‌ای از استعمار معاصر می‌یابند؛ و در سال‌های پس از کودتا، شعر ظرفیت بازخوانی در برابر گفتمان‌های رسمی پهلوی دوم را می‌یابد، آنجا که تأکید بر نقش مردم، ارزش‌های اخلاقی-دینی و پیروزی اخلاقی در

ظرفیت بازخوانی: شعر در نسبت با گفتمان‌های رسمی پس از کودتا

اگرچه شعر «در امواج سند» پیش از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ سروده شده، ظرفیت آن برای بازخوانی در برابر گفتمان‌های رسمی بعدی قابل تأمل است. در دوره پهلوی دوم، گفتمان‌های متعددی برای تعریف هویت ملی در رقابت بودند. گفتمان ناسیونالیست‌های باستان‌گرا با محوریت شاه و تداوم شاهنشاهی. گفتمان فن‌سالاران غرب‌گرا با تأکید بر نوسازی. گفتمان‌های مذهبی و چپ که به حاشیه رانده می‌شدند (علویان و نیکروش رستمی، ۱۴۰۰: ۷-۸). شعر حمیدی، با وجود فاصله زمانی، ظرفیت آن را یافت که در نسبت با این گفتمان‌ها بازخوانی شود.

مرجع هویت‌بخشی: در گفتمان باستان‌گرای رسمی، شاه به عنوان دال مرکزی و نماد انسجام ملی عمل می‌کرد. در مقابل، شعر حمیدی «مردم» را به عنوان کنشگران تاریخی و ایثارگران جمعی به مرکز هویت‌بخشی می‌نشانند. جلال‌الدین در این شعر نه موضع یک پادشاه مقتدر، که به عنوان انسانی تنها و در آستانه قربانی‌شدن، نمایندگی «اراده جمعی» را بر عهده دارد.

دال مرکزی: در شعر حمیدی، دال مرکزی «ایثار برای صیانت از هویت جمعی» است. در گفتمان رسمی باستان‌گرا، شکوه و عظمت ملی جایگاه مرکزی داشت.

تعریف «دیگری»: در شعر حمیدی، «دیگری» (مغول) با تشبیهات تکراری به «غول»، «آتش» و «آزدها» (بیت‌های ۴۸ و ۵۶)، به نیرویی فراتر از اخلاق تبدیل می‌شود. این غیریت‌سازی مطلق، «خود» را در جایگاه قربانی بی‌گناه خشونت محض قرار می‌دهد.

الگوی روایت: گفتمان رسمی باستان‌گرا، روایتگر «پیروزی و شکوه» بود. شعر حمیدی «پیروزی اخلاقی در دل شکست» را روایت می‌کند. این تفاوت، نه صرفاً تفاوتی زیبایی‌شناختی، که تفاوتی ایدئولوژیک است. گفتمان رسمی برای کنش سیاسی فعال و امیدوار به آینده طراحی شده بود. گفتمان شعر حمیدی برای جامعه‌ای که در شرایط ناامیدی و سرکوب به دنبال حفظ کرامت و هویت خود بود، معنادار می‌شد. باید تأکید کرد که این بازخوانی‌ها، نه به معنای تقابل مستقیم و از پیش طراحی‌شده، که نشان‌دهنده «ظرفیت» متن برای معنایی در بافت‌های مختلف تاریخی است.

دال‌های محوری و انعطاف ساختار گفتمانی آن دارد. پژوهش حاضر صرفاً به مقایسه گفتمان شعر با گفتمان رسمی پهلوی دوم پرداخته و بررسی نسبت آن با دیگر گفتمان‌های معاصر (نظیر گفتمان مذهبی، چپ و ملی‌گرایی غیررسمی) مجال دیگری می‌طلبد. در پایان، تأکید می‌شود که تمرکز پژوهش حاضر بر یک شعر است و تعمیم یافته‌ها به کل اشعار حمیدی نیازمند پژوهشی جامع‌تر با نمونه آماری بیشتر است. پیشنهاد می‌شود دیگر اشعار حمیدی شیرازی با چارچوب‌های تلفیقی تحلیل شوند تا الگوی گفتمانی حاکم بر شعر او به طور نظام‌مند ترسیم گردد.

دل شکست، با نیازهای هویتی جامعه در شرایط سرکوب پیوند می‌خورد. آنچه این پژوهش برجسته می‌سازد، پیوند میان لایه‌های زبانی خرد و ساختارهای گفتمانی کلان است: کنش‌های گفتاری نه در مقام مقاصدی پیشاگفتمانی، که به عنوان «لحظات عینی‌شده» گفتمان عمل می‌کنند و نشان می‌دهند که مقاومت در ادبیات، نه فقط در سطح مضمون، که در عمق ساختارهای معنایی و سازوکارهای مفصل‌بندی شکل می‌گیرد. از این منظر، ارزش ماندگار شعر «در امواج سند» در ظرفیت آن برای مفصل‌بندی‌های تازه در بافت‌های متفاوت تاریخی است؛ ظرفیتی که ریشه در چندمعنایی

منابع

- Abdollahian, Hamid, & Bagheri, Elham. (2017/1396). The five speech acts in Sohrab Sepehri's poem "The Sound of Water's Footsteps". *Persian Literature*, (82), 241-258. [in Persian]
- Abrahamian, Ervand. (2010/1389). *A History of Modern Iran* (Mohammad Ebrahim Fattahi, Trans.). Tehran: Ney Publications. [in Persian]
- Abrahamian, Ervand. (2014/1393). *Iran Between Two Revolutions* (Ahmad Golmohammadi & Mohammad Ebrahim Fattahi, Trans.). Tehran: Ney Publications. [in Persian]
- Ahmadi, Hamid. (1997/1376). Structuralism in international relations theory; from Wallerstein to Waltz. *Journal of the Faculty of Law and Political Science*, (37), 1-26. [in Persian]
- Alavian, Maryam, & Nikrroush Rostami, Mohammad. (2021/1400). A glance at national identity in the second Pahlavi era (1941-1979); policies and tools. *Journal of Islamic Revolution Studies*, 3(5), 150-183. [in Persian]
- Alavian, Maryam, & Nikrroush Rostami, Mohammad. (2021/1400). A glance at national identity in the second Pahlavi era (1941-1979); policies and tools. *Journal of Islamic Revolution Studies*, 3(5), 150-183. [in Persian]
- Amini, Alireza. (2002/1381). *Sociology of Iran in the Pahlavi Era*. Tehran: Sedaye Moaser Publications. [in Persian]
- Amiri, Kavous. (2018/1397). Historical criticism and psychoanalysis of the eighth lesson ("In the Waves of Sindh") in the eleventh-grade Persian textbook. *Urmazd Research Journal*, (41), 317-326. [in Persian]
- Ansari, Ali M. (2003). *Modern Iran since 1921: The Pahlavis and after*. London: Longman.
- Asadollahi-Tajaraq, Ali. (2009/1388). *Semantics from the perspective of Catherine Kerbrat-Orecchioni*. Tehran: Elmi va Farhangi Publications. [in Persian]
- Bashiriyeh, Hossein. (2001/1380). *Political Sociology*. Tehran: Ney Publications. [in Persian]
- Bavarian, Farideh. (2025/1404). An investigation of the role and goals of foreign designers and domestic executive agents in the coup d'état of August 19, 1953. *Journal of the History of Foreign Relations*, (102), 117-150. [in Persian]
- Bigdeli, Ali. (2003/1382). Lack of strategy and the failure of Dr. Mossadegh. *History of Foreign Relations*, (15), 32-46. [in Persian]
- Cottam, Richard. (1992/1371). *Nationalism in Iran* (Ahmad Tadayon, Trans.). Tehran: Kavir Publications. [in Persian]
- Darabi, Alireza, & Kalhor, Mohammad. (2016/1395). The role of the Rashidian family in the process of politics and power (1941-1953). *Kharazmi History Journal*, (13), 169-188. [in Persian]
- Dezfoolian-Rad, Kazem, & Moradbakloo, Maryam. (2024/1403). Analysis of speech acts based on John Searle's views

- in three poems by Mehdi Akhavan-Sales (The End of Shahnameh, Winter, and From This Avesta). *Persian Language and Literature*. [in Persian]
- Entekhabi, Naser. (1992/1371). Nationalism and government in Iran. *Goft-o-gu Magazine*, (1), 26-45. [in Persian]
- Fardoust, Hossein. (1995/1374). *The Rise and Fall of the Pahlavi Dynasty* (Vol. 1). Tehran: Institute for Political Studies and Research. [in Persian]
- Foran, John. (2015/1394). *Fragile Resistance: Social Transformation in Iran from the Safavids to the Post-Revolutionary Years* (Ahmad Tadayon, Trans.). Tehran: Rasa Cultural Services Institute. [in Persian]
- Gasiorowski, Mark. (1989/1368). *The 1953 Coup d'État in Iran* (Gholamreza Nejadi, Trans.). Tehran: No Publications. [in Persian]
- Ghafouri, Atefeh, & Ahmadi, Majid. (2022/1401). A study of the cypress from the perspective of form and content with an intertextual semiotics approach. *Athar Journal*, (97), 243-260. [in Persian]
- Ghavam, Seyed Abdolali, & Asadi, Meshkat. (2014/1393). A comparative study of the position of women in various discourses of contemporary Iranian history. *Intercultural Studies*, (23), 9-42. [in Persian]
- Golmohammadi, Ahmad. (2013/1392). A look at political corruption in Iran during the Pahlavi era. *Political Science Research Journal*, 8(2), 49-78. [in Persian]
- Hadian, Rasoul, et al. (2019/1398). Shu'ubi discourse in Naser Khosrow's poems. *Literary Research*, (63), 45-70. [in Persian]
- Haghighat, Seyed Sadegh. (2008/1387). *Methodology of political science*. Qom: Mofid University Press. [in Persian]
- Hajipour, Habib. (2024/1403). Ethical teachings of Hamid Mosaddegh's poem "Ta Rahaei" based on John Searle's theory of speech acts. *Ethics in Science and Technology*, 19(1), 2-8. [in Persian]
- Hamidi Shirazi, Mehdi. (1951/1330). In the waves of Sindh. In *Collection of poems by Hamidi Shirazi*. Tehran: Amirkabir Publications. [in Persian]
- Hasani Bagheri Sharifabad, Mehdi. (2021/1400). Political poetry in Iran from the fall of Reza Shah to the coup d'état of August 19, 1953. *Persian Language and Literature (Islamic Azad University, Sanandaj Branch)*, (47), 47-70. [in Persian]
- Hashemi, Seyed Abolfazl, Tabasi, Hojjat, & Esfahani Omran, Nahid. (2025/1404). Analysis and investigation of epic in the poems of Mehdi Hamidi Shirazi. *Stylistics of Persian Poetry and Prose (Bahar-e Adab)*, 18(1), 81-100. [in Persian]
- Heydari, Ali, & Kasi, Maryam. (2024/1403). The discourse of social tolerance in Persian proverbs. *Popular Culture and Literature*, (52), 1-25. [in Persian]
- Hosseinizadeh, Seyed Mohammad Ali. (2010/1389). *Political Islam in Iran*. Qom: Mofid University Press. [in Persian]
- Hosseini-Ma'soum, Mojtaba, & Radmard, Abdollah. (2013/1392). The effect of temporal-spatial context on the analysis of speech acts: A comparison of the frequency of speech acts in Meccan and Medinan surahs of the Holy Quran. *Linguistic Essays*, 6(3), 65-92. [in Persian]
- Houshang Ebtehaj, Amir. (1981/1360). *Nightbreak*. Tehran: Tooka Publications. [in Persian]
- Howarth, David. (2000). *Discourse*. Buckingham: Open University Press.
- Jalali, Mahmoud, & Sadeghi, Masoumeh. (2015/1394). Searle's speech acts and their relation to gender and social status in Garshasnameh. *Historical Sociology*, 8(3), 21-45. [in Persian]
- Kasraei, Siavash. (1957/1336). *The Voice*. Tehran: Nil Publications. [in Persian]
- Katouzian, Mohammad Ali Homayoun. (2000/1379). *State and Society in Iran* (Hassan Afshar, Trans.). Tehran: Markaz Publications. [in Persian]
- Khaleghpanah, Kamal, & Sanaei, Ahmad. (2020/1399). Modernity and the discursive formation of cultural policy: A

- discourse analysis of governmental cultural policy in Iran (1906 to present). *Journal of Applied Sociology*, 31(3), 11-14. [in Persian]
- Khanhoseinabadi, Atieh, & Eshraghi, Mehdi. (2018/1397). Symbolic concepts of animal motifs in the tilework of Allahverdi Khan's dome from the Safavid period in the Holy Shrine of Imam Reza. *Islamic Art Studies*, 14(31), 55-69. [in Persian]
- Kianouri, Nour al-Din. (1993/1372). *Memoirs of Nour al-Din Kianouri*. Tehran: Ettela'at Publications. [in Persian]
- Laclau, Ernesto. (1990). *New reflections on the revolution of our time*. London: Verso.
- Laclau, Ernesto. (1994). *The making of political identities*. London: Verso.
- Laclau, Ernesto, & Mouffe, Chantal. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Laclau, Ernesto, & Mouffe, Chantal. (2002). *Antonio Gramsci: Critical assessment of leading political philosophers*. London: Routledge.
- Lakzian, Habibollah, & Shabani, Ebrahim. (2021/1400). Analysis and investigation of the educational doctrine of "opposing oppression" in Hamid Mosaddegh's poem "Derafsh-e Kaviani" based on John Searle's theory of speech acts. *Educational Literature Research Journal*, (50), 1-24. [in Persian]
- Lotfipour, Khosrow. (1993/1372). An introduction to discourse analysis. *Linguistics*, (1), 40-49. [in Persian]
- Mazaheri, Abouzar. (2023/1402). The evolution of the concept of nation in contemporary Iranian history from archaic "nationalism" to Islamic "nation-orientation". *Islamic Revolution Studies*, (77), 49-74. [in Persian]
- Moeidfard, Saeed, Jabal Ameli, Ali, Mousavi, Seyed Yaghoob, & Zandi, Fatemeh. (2023/1402). The habitus of "personal profit-seeking" in the contemporary political-administrative structure of Iran. *Cultural Sociology Research*, 14(1), 61-91. [in Persian]
- Mohammadi, Mohtasham, & Alavi, Shir. (2018/1397). Reflection of political and social events in the poetry of Hamidi Shirazi. *Journal of Poetry Studies (Boostan-e Adab)*, Shiraz University, 10(37), 1-26. [in Persian]
- Momeni, Mohsen. (2024/1403). Characterization of English historiography and the production of inverted narratives in recording contemporary Iranian developments. *Islamic Revolution Studies*, (77), 49-74. [in Persian]
- Moshref, Maryam, & Miri, Somayeh. (2019/1398). The opposition of Akhavan-Sales's committed literature discourse with rival discourses. *Literary Criticism Quarterly*, (47), 85-110. [in Persian]
- Mossadegh, Mohammad. (1986/1365). *Memoirs and Tribulations of Dr. Mohammad Mossadegh* (Iraj Afshar, Ed.). Tehran: Elmi Publications. [in Persian]
- Mousivand, Mousa, & Paknahad, Maryam. (2016/1395). *An analysis of tone in Hamidi Shirazi's poem "In the Waves of Sindh"* [Paper presentation]. International Congress on Language and Literature, Tehran, Iran. [in Persian]
- Naseri, Fereshteh. (2021/1400). A study of the manifestations of comparative literature in "In the Waves of Sindh" and "Maqtal-e Soltan Taj al-Din". *Comparative Literature Studies*, 15(59), 307-329. [in Persian]
- Nejati, Gholamreza. (2018/1397). *The Movement to Nationalize the Iranian Oil Industry and the Coup d'État of August 19, 1953*. Tehran: Sherkat-e Sahami-ye Enteshar Publications. [in Persian]
- Noorsideh, Abolfazl, & Pourbayram, Reza. (2021/1400). A semiotic-semantic analysis of the emotional schema in the discourse of two poems: "In the Waves of Sindh" and "Abd al-Sabbar". *Textual Studies*, (25), 167-189. [in Persian]
- Omidvar, Ahmad. (2021/1400). Ideological discourse analysis of ISIS in Ahlam Nasr's poems based on the theory of Laclau and Mouffe. *Arabic Language and Literature*, (25), 78-103. [in Persian]

- Parsapour, Zahra, & Labani Motlagh, Hossein. (2021/1400). Semantic implications of the cypress motif based on paradigmatic, syntagmatic relations and context of situation. *Interdisciplinary Literary Research*, 3(6), 61-88. [in Persian]
- Pourtaheri, Leila, Bagherian, Faezeh, Behnezhad, Somayeh, & Beyk-Maddah, Motahareh. (n.d.). The role of religious forces in the political developments of Iran in the 1940s. *The First National Conference on Humanities with a New Approach*, 6795-6817. [in Persian]
- Radmard, Mohammad, & Hejazi, Seyed Nasrollah. (2016/1395). An analysis of the coup d'état of August 19, 1953 based on Wallerstein's theory. *Historical Sociology*, 8(2), 1-18. [in Persian]
- Rahmanizadeh Dehkordi, Hamid, & Zanjani, Mohammad Mehdi. (2016/1395). Modern state and autocracy (A case study of Reza Shah's government). *Specialized Quarterly of State Studies*, (39), 1-38. [in Persian]
- Roosevelt, Kermit. (1980/1359). *Countercoup* (Ali Eslami, Trans.). Tehran: No Publications. [in Persian]
- Sadraei, Reza, & Sadeghi, Mohsen. (2018/1397). Discourse analysis of nationalism in the collected poems of Ahmad Shamlou based on the discourse analysis theory of Laclau and Mouffe. *Persian Language and Literature Research*, 22(75), 180-206. [in Persian]
- Safavi, Kouros. (2000/1379). *An introduction to semantics*. Tehran: Soureh Mehr Publications. [in Persian]
- Sajedi, Abolfazl. (2002/1381). John Austin's theory of speech acts and understanding the language of the Quran. *Qabasat*, 7(25), 122-132. [in Persian]
- Sarfi, Mohammad Reza, & Akbari Jour, Najmeh. (2012/1391). Symbolic meanings of the moon in ancient myths and Iran and its reflection in the thought of Molana Jalal al-Din Balkhi. *Iranian Studies*, 11(22), 127-154. [in Persian]
- Searle, John R. (2014). What is a speech act? In M. Black (Ed.), *Philosophy in America* (pp. 221-239). London: Routledge. (Original work published 1965)
- Shamlou, Ahmad. (1980/1359). *The Manifesto*. Tehran: Morvarid Publications. [in Persian]
- Sistani, Elham. (2023/1402). A mythological study of the cypress motif and its visual analysis in three examples of Iranian paintings using Peirce's semiotics method. *Interdisciplinary Studies in Art and Humanities*, (10), 55-69. [in Persian]
- Smith, Philip W. H. (1991). *Speech act theory, discourse structure and indirect speech* (Unpublished doctoral dissertation). University of Leeds, United Kingdom.
- Soltani, Seyed Ali Asghar. (2004/1383). Discourse analysis as theory and method. *Political Sciences*, 7(28), 153-180. [in Persian]
- Tabatabai, Javad. (2007/1386). *A Reflection on Iran: The Theory of the Rule of Law in Iran*. Tabriz: Sotoudeh Publications. [in Persian]
- Torabi-Pour, Omid, Bigdeli, Ali, & Ahmadi-Nasab, Nemat. (2022/1401). Causes and influential factors in the failure of the movement to nationalize the oil industry. *Political Sociology of Iran*, 5(10), 3404-3421. [in Persian]
- Wilber, Donald Newton. (2001/1380). *Operation Ajax: A Review of CIA Documents on the 1953 Coup* (Abolghasem Chamani, Trans.). Tehran: Abrar-e Moaser Publications. [in Persian]
- Woodhouse, C. M. (1985/1364). *Operation Boot* (Fahahnaz Shakouri, Trans.). Tehran: No Publications. [in Persian]
- Youshij, Nima. (1991/1370). *Complete Collection of Poems* (Sirous Tahbaz, Ed.). Tehran: Negah Publications. [in Persian]
- Yule, George. (2017/1396). *The Study of Language* (Mahmoud Amouzadeh & Mehdi Ta'asobnegar, Trans.). Tehran: Samt Publications. [in Persian]
- Zaker Hossein, Abdollah. (1998/1377). *Political Literature of Iran in the Constitutional Era*. Tehran: Elmi Publications. [in Persian]

ضمیمه: جدول کنش گفتاری شعر در امواج سند

شماره بیت	مصرع‌ها (کل بیت)	کنش گفتاری	بافت/موقعیت	نیروی کنشی	عنصر گفتمانی
۱	به مغرب سینه مالان قرص خورشید / نهان می گشت پشت کوهساران	اظهاری	توصیف طبیعت (غروب)	توصیف عینی	فضاسازی برای شکست
۲	فرو می ریخت گردی زعفران رنگ / به روی نیزه ها و نیزه داران	اظهاری	توصیف طبیعت	توصیف عینی	فضاسازی تراژیک
۳	ز هر سو بر سواری غلت می خورد / تن سنگین اسی تیر خورده	اظهاری	توصیف صحنه نبرد	توصیف عینی	نمایش تلفات جنگ
۴	به زیر باره می نالید از درد / سوار زخم دار نیم مرده	اظهاری با نیروی عاطفی	توصیف حال سوار زخمی	توصیف + القای ترجم	برانگیختن همدردی
۵	ز سم اسب می چرخید بر خاک / به سان گوی خون آلود، سرها	اظهاری	توصیف صحنه نبرد	توصیف عینی	نمایش خشونت
۶	ز برق تیغ می افتاد در دشت / پیاپی دست ها دور از سپرها	اظهاری	توصیف صحنه نبرد	توصیف عینی	نمایش خشونت
۷	میان گردهای تیره چون میخ / زبانهای سنانها برق می زد	اظهاری	توصیف صحنه نبرد	توصیف عینی	فضاسازی
۸	لب شمشیرهای زندگی سوز / سران را بوسه ها بر فرق می زد	اظهاری با نیروی عاطفی	توصیف صحنه نبرد	توصیف + القای وحشت	نمایش بی‌رحمی دشمن
۹	نهان می گشت روی روشن روز / به زیر دامن شب در سیاهی	اظهاری	توصیف (شب شدن)	توصیف عینی	فضاسازی تراژیک
۱۰	در آن تاریک شب می گشت پنهان / فروغ خرگه خوارزمشاهی	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	فضاسازی
۱۱	دل خوارزمشه یک لمحہ لرزید / که دید آن آفتاب بخت، خفته	عاطفی (ترس/تأثر)	توصیف حال درونی شاه	بیان احساس لحظه‌ای	نخستین نشانه بحران
۱۲	زدست ترکنازی های ایام / به آبسکون شهبی بی تخت، خفته	اظهاری	توصیف صحنه (خیمه‌ها)	توصیف	زمینه‌سازی
۱۳	اگر یک لحظه امشب دیر جنید / سپیده دم جهان در خون نشیند	اظهاری (شرطی)	تک‌گویی درونی شاه	بیان فرضیه	برجسته‌سازی خطر
۱۴	به آتشیهای ترک و خون تازیک / ز رود سند تا جیحون نشیند	اظهاری (اخطار)	تک‌گویی درونی	پیش‌بینی فاجعه	اوج‌گیری تعلیق
۱۵	به خوناب شفق در دامن شام / به خون، آلوده ایران کهن دید	عاطفی (غم/احسرت)	تک‌گویی درونی	ابراز تأسف	برجسته‌سازی هویت ملی
۱۶	در آن دریای خون در قرص خورشید / غروب آفتاب خویشتن دید	عاطفی (نامیدی)	تک‌گویی درونی	ابراز یأس	نمادین‌سازی پایان
۱۷	به پشت پرده شب دید پنهان / زنی چون آفتاب عالم افروز	اظهاری	توصیف (زن)	توصیف	نمادپردازی
۱۸	اسیر دست غولان گشته فردا / چو مهر آید برون از پرده روز	اظهاری	توصیف	توصیف	پیش‌درآمدی برای نماد
۱۹	به چشمش ماده آهویی گذر کرد / اسیر و خسته و افتان و خیزان	اظهاری	توصیف (گذر آهو)	توصیف عینی	پیش‌درآمدی برای نماد

شماره بیت	مصرع‌ها (کل بیت)	کنش گفتاری	بافت/موقعیت	نیروی کنشی	عنصر گفتمانی
۲۰	پربشان حال آهو بچه ای چند / سوی مادر دوان وز وی گریزان	اظهاری	توصیف حال آهو	توصیف	نمادپردازی (خانواده)
۲۱	چه اندیشید آن دم، کس ندانست / که مژگانش به خون دیده تر شد	اظهاری	روایت (دخالت راوی)	ابراز بی خبری	برجسته‌سازی راز
۲۲	چو آتش در سپاه دشمن افتاد / ز آتش هم کمی سوزنده تر شد	اظهاری	توصیف صحنه جنگ	توصیف	بازگشت به روایت
۲۳	زبان نیزه اش در یاد خوارزم / زبان آتشی در دشمن انداخت	اظهاری	توصیف	توصیف	برجسته‌سازی مقاومت
۲۴	خم تیغش به یاد ابروی دوست / به هر جنبش سری بر دامن انداخت	اظهاری با بار عاطفی	توصیف (شمشیر)	توصیف + تغزل	آمیختگی حماسه و عاطفه
۲۵	چو لختی در سپاه دشمنان ریخت / از آن شمشیر سوزان، آتش تیز	اظهاری	توصیف صحنه نبرد	توصیف عینی	نمایش قدرت پهلوانی
۲۶	خروش از لشکر انبوه برخاست / که از این آتش سوزنده پرهیز	ترغیبی (هشدار)	گفت‌وگوی درون سپاه دشمن	توصیه/اخطار	غیریت‌سازی (دشمن در مقابل مقاومت)
۲۷	در آن باران تیغ و برق پولاد / میان شام رستاخیز می گشت	اظهاری	توصیف صحنه	توصیف عینی	فضاسازی حماسی
۲۸	در آن دریای خون در دشت تاریک / به دنبال سر چنگیز می گشت	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	هدف‌گذاری (دیگری = چنگیز)
۲۹	بدان شمشیر تیز عاقبت سوز / در آن انبوه، کار مرگ می کرد	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	تأکید بر قدرت تخریب
۳۰	ولی چندان که برگ از شاخه می ریخت / دو چندان می شکفت و برگ می کرد	اظهاری	توصیف (تشبیه)	توصیف عینی	نمادپردازی (مقاومت = رویش)
۳۱	سرانجام آن دو بازوی هنرمند / ز کشتن خسته شد وز کار واماند	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	اشاره به خستگی قهرمان
۳۲	چو آگه شد که دشمن خیمه اش جست / پشیمان شد که لختی ناروا ماند	عاطفی (پشیمانی)	آگاهی شاه از پیشروی دشمن	ابراز ندامت	کشمکش درونی
۳۳	عنان بادپای خسته پیچید / چو برق و باد، زی خرگاه آمد	اظهاری	توصیف حرکت	توصیف عینی	بازگشت به سمت خرگاه
۳۴	دوید از خیمه خورشیدی به صحرا / که گفتندش سواران: شاه آمد	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	نمایش پریشانی
۳۵	میان موج می رقصید در آب / به رقص مرگ، اخترهای انبوه	اظهاری	توصیف رود سند	توصیف عینی	نمادپردازی (رود = مانع)
۳۶	برود سند می غلتید برهم / ز امواج گران، کوه از پی کوه	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	هراسناکی رود
۳۷	خروشان، ژرف، بی پهنا، کف آلود / دل شب می درید و پیش می رفت	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	عظمت مانع
۳۸	از این سد روان، در دیده شاه / ز هر موجی هزاران نیش می رفت	اظهاری	توصیف نگاه شاه	توصیف عینی	غیریت‌سازی (رود = دشمن)
۳۹	نهاده دست بر گیسوی آن سرو / بر آن دریای غم نظاره می کرد	اظهاری	توصیف زن/خانواده	توصیف عینی	نمادپردازی (زن = سرو)

شماره بیت	مصرع‌ها (کل بیت)	کنش گفتاری	بافت/موقعیت	نیروی کنشی	عنصر گفتمانی
۴۰	بدو می گفت: اگر زنجیر بودی / تورا شمشیرم امشب پاره می کرد	ترغیبی (آرزو)	خطاب شاه به رود	ابراز خشم	ناتوانی در برابر سرنوشت
۴۱	گرت سنگین دلی ای نرم دل آب! / رسید آنجا که بر من راه بندی	عاطفی + ترغیبی	خطاب به رود	سرزنش و التماس	انسان‌پنداری طبیعت
۴۲	بترس آخر ز نفرینهای ایام / که ره بر این زن چون ماه بندی!	ترغیبی (تهدید)	خطاب به رود	هشدار	برجسته‌سازی قدرت معنوی
۴۳	زر خسارش فرو می ریخت اشکی / بنای زندگی بر آب می دید	عاطفی (غم)	توصیف اشک زن	ابراز اندوه	اوج عاطفی
۴۴	در آن سیما بگون امواج لرزان / خیال تازه ای در خواب می دید	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	پیش‌آگاهی
۴۵	اگر امشب زنان و کودکان را / ز بیم نام بد در آب ریزم	اظهاری	تک‌گویی درونی شاه	بیان فرضیه	زمینه‌سازی برای تصمیم
۴۶	چو فردا جنگ بر کامم نگرید / توانم کز ره دریا گریزم	اظهاری	تک‌گویی درونی	بیان امکان	راه‌های پیش رو
۴۷	به یاری خواهیم از آن سوی دریا / سوارانی ز ره پوش و کمانگیر	اظهاری	تک‌گویی درونی	بیان قصد	چشم‌انداز آینده
۴۸	دمار از جان این غولان کشم / سخت بسوزم خانمانهاشان به شمشیر	تعهدی (سوگند)	تک‌گویی درونی	قول به انتقام	مفصل‌بندی مقاومت
۴۹	شبی آمد که می باید فدا کرد / به راه مملکت فرزند و زن را	اظهاری (اعلام)	تک‌گویی درونی	بیان ضرورت	برجسته‌سازی ایثار
۵۰	به پیش دشمنان استاد و جنگید / رهاند از بند اهریمن وطن را	اظهاری	تک‌گویی درونی	توصیف	تأکید بر مقاومت و وطن‌گرایی
۵۱	در این اندیشه‌ها می سوخت چون شمع / که گردآلود پیدا شد سواری	عاطفی (اندوه)	توصیف حال شاه	ابراز رنج	اوج کشمکش درونی
۵۲	به پیش پادشه افتاد بر خاک / شهنتشه گفت: آمد؟ گفت: آری	اظهاری (پرسش و پاسخ)	گفت‌وگو	ساده	انتقال خبر
۵۳	پس آنکه کودکان را یک به یک خواست / نگاهی خشم آگین در هوا کرد	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	آماده‌سازی برای فاجعه
۵۴	به آب دیده اول دادشان غسل / سپس در دامن دریا رها کرد	عاطفی (سوگواری)	توصیف	ابراز عاطفه	تقدیس قربانی
۵۵	بگیر ای موج سنگین کف آلود / ز هم واکن دهان خشم، وا کن!	ترغیبی (دستور)	خطاب شاه به موج	امر به طبیعت	انسان‌پنداری موج
۵۶	بخور ای اژدهای زندگی خوار / دوا کن درد بی درمان، دوا کن!	ترغیبی (دستور)	خطاب به موج	امر	فراخوانی خشونت طبیعت
۵۷	زنان چون کودکان در آب دیدند / چو موی خویشتن در تاب رفتند	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	نمایش فاجعه
۵۸	وزان درد گران، بی گفته شاه / چو ماهی در دهان آب رفتند	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	نمادپردازی (مرگ = بلعیده شدن)
۵۹	شهنتشه لمحہ ای بر آبها دید / شکنج گیسوان تاب داده	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	وداع با خانواده

شماره بیت	مصرع‌ها (کل بیت)	کنش گفتاری	بافت/موقعیت	نیروی کنشی	عنصر گفتمانی
۶۰	چه کرد از آن سپس، تاریخ داند / به دنبال گل بر آب داده!	اظهاری	دخالت راوی	ارجاع به تاریخ	برجسته‌سازی ابهام
۶۱	شی را تا شبی با لشکری خرد / ز تنها سر، ز سرها خود افکند	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	ادامه مقاومت
۶۲	چو لشکر گرد بر گردش گرفتند / چو کشتی بادپا در رود افکند!	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	محاصره شدن
۶۳	چو بگذشت از پس آن جنگ دشوار / از آن دریای بی پایاب، آسان	اظهاری	توصیف	توصیف عینی	پایان نبرد
۶۴	به فرزندان و یاران گفت چنگیز / که: گر فرزندان باید، باید این سان!	اظهاری (نقل قول)	گفت‌وگوی چنگیز	گزارش	واکنش دیگری
۶۵	بلی، آنان که از این پیش بودند / چنین بستند راه ترک و تازی	اظهاری	دخالت راوی	ارجاع به تاریخ	عبرت‌آموزی
۶۶	از آن این داستان گفتم که امروز / بدانی قدر و برهیچش نبازی	ترغیبی (نصیحت)	دخالت راوی (خطاب به مخاطب)	پند اخلاقی	نتیجه‌گیری ایدئولوژیک
۶۷	به پاس هر و جب خاکی از این ملک / چه بسیار است، آن سرها که رفته!	عاطفی (تأثر)	ادامه نصیحت	برانگیختن احساس	برجسته‌سازی ارزش خاک
۶۸	زمستی بر سر هر قطعه زین خاک / خدا داند چه افسرها که رفته	عاطفی (تأثر)	ادامه نصیحت	ابراز حسرت	تقدیس گذشته